

Recreatie, houtproductie en populieren

*H.A. van der Meiden, R. Eppenga,
Stichting Bos en Hout, Wageningen
H. Lenderink,
Prov. Waterstaat, Zuid-Holland*

Hout is een van de belangrijkste grondstoffen waarover de mens beschikt. Bossen moeten die grondstof voortbrengen.

Bossen zijn ook één van de belangrijkste mogelijkheden voor de mens om zich in de vrije natuur te ontspannen.

Nederland heeft veel mensen maar weinig bos waar ze kunnen vertieren en dus ook weinig mogelijkheden om het zo nodige hout te produceren. Dat maakt juist in een land als het onze een combinatie van recreatie en houtproductie in hetzelfde bos niet alleen gewenst maar ook noodzakelijk!

Waar veel mensen wonen wordt veel hout gebruikt door die mensen zelf. Als ze zich dat realiseren zullen ze de noodzaak van houtkap, ook in het bos waar ze een deel van hun vrije tijd doorbrengen, moeten erkennen. Dat geeft een extra dimensie aan hun waardering voor dat bos!

Daar komt nog iets bij. Bosaanleg, bosonderhoud en bosbeheer kosten geld. Houtopbrengsten kunnen in belangrijke mate bijdragen tot dekking van die kosten. Ze kunnen aldus een stimulans betekenen voor de aanleg van primair voor de recreatie bestemd bos.

De bezoeker van dat bos zal wel moeten accepteren dat van tijd tot tijd, op wisselende plaatsen, stukken bos worden gekapt en weer door nieuw bos worden vervangen. De bosbeheerder zal er voor moeten zorgen dat dit volgens een meer-

jarenplanning zo gebeurt dat die verjonging bijdraagt tot de afwisseling in het bos. Dat kan. Teveel mensen hebben nog steeds het idee dat houtproductie grootscheepse kaalkap betekent. Dat hoeft helemaal niet en daarvan is in de Westeuropese bosbouw ook nauwelijks meer sprake.

In West-Nederland is wel heel weinig bos, juist daar waar de bevolkingsdichtheid het grootst is. De regering is dan ook voornemens daar 10.000 ha méér bos te gaan aanleggen.

Wordt er onder omstandigheden als in het Westen van ons land bos aangelegd, dan zal op grote schaal gebruik moeten worden gemaakt van de pioniersoorten populieren en wilgen. Deze boomsoorten hebben een ook voor de recreatie goede eigenschap: ze groeien snel, geven dus snel bos. Een van de recreatiegebieden in het Westen waar de functies recreatie en produktie van het bos uitstekend zijn gecombineerd is dat van de Rottemeren, waarover de heer Eppenga hier verslag doet.

Aansluitend een bijdrage van de heer Lenderink, oud beheerder van de 'Rottemeren', thans staffunktionaris 'Bijzondere Zaken' bij de onderafdeling 'Recreatie en Landbeheer' van de Provinciale Waterstaat in Zuid-Holland. De heer Lenderink gaat aan de hand van het jonge recreatie-object 'Bieslandse Bos' nader in op de algemene problematiek van recreatiegebieden en de inpassing daarin van de houtproductiefunctie. Hij wijst daarbij nadrukkelijk op het optimaal gebruik van de pionierfase.

H.A. van der Meiden

Het recreatiegebied 'Rottemeren'

Het recreatiegebied 'Rottemeren' ligt ten noordoosten van Rotterdam. De 'Rottemeren' is één van de zogenaamde 'groene sterren' uit de tweede nota Ruimtelijke Ordening 1966. Dit gebied omvat in totaal ca. 1000 ha, waarvan nu ca. 200 ha door beplantingen wordt ingenomen; de uiteindelijke oppervlakte beplantingen zal 350 ha beslaan. Het initiatief voor de 'Rottemeren' werd in 1960 genomen door de Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland. Dit leidde in 1967 tot de oprichting van het Recreatieschap Rottemeren.

Doelstelling recreatieschap 'Rottemeren'

De hoofdoelstelling van het Recreatieschap luidt als volgt: De duurzame instandhouding van de bos- en natuurterreinen zodanig dat

De 'Rottemeren' negen jaar na aanleg. Pionierhoutsoorten zijn van essentiële betekenis bij de ontwikkeling van nieuwe recreatiegebieden in West-Nederland.

- de belangen der recreatie binnen het gebied worden behartigd
- de landschappelijke en natuurlijke waarden worden behouden en zo mogelijk verhoogd
- de groeiplaatsen, waar mogelijk, maximaal zullen worden benut ten behoeve van de houtproductie, op basis van bosbouwkundig verantwoorde boomsoortenkeuze.

De aangelegde bosbeplantingen

Het recreatiegebied 'Rottemeren' is gelegen in een droogmakerij van de 18e eeuw. De bodem bestaat uit veengronden, klei op veengronden en kleigronden, een goede bosgrond dus. In dit gebied van West-Nederland is bij de aanleg ruim gebruik gemaakt van de pionierhoutsoorten populier, wilg en els. In de toekomst zal het aandeel van de pioniersoorten worden gereduceerd ten gunste van andere boomsoorten, zie tabel 1.

In de eerste aanlegfase van de 'Rottemeren' werden kleiner eenheden (vakken) gemengde beplantingen aangelegd met een groot aantal boom- en struiksoorten waarbij populier als scherm moest functioneren. In de meeste vakken bleek na enige jaren het aandeel van de toekomstige hoofdboomsoort te gering zodat in veel vakken de populier als hoofdboomsoort werd gekozen.

Daarom is men overgegaan op de aanleg van kleine 0,25-0,50 ha grote eenheden. Deze methode van aanleg geeft, gecombineerd met afwisselend wel of geen randbeplanting, een zeer gevarieerd bosbeeld.

Groei en opbrengst

Vanaf 1974 is door de Stichting Bos en Hout groei- en opbrengstonderzoek in het gebied van de 'Rottemeren' verricht. Dit onderzoek beperkte zich tot de houtsoort populier; een dergelijk onderzoek bij andere boomsoorten is, door de jeugdige leeftijd van het recreatiegebied, nog niet goed mogelijk. De wilg is door de gevoeligheid van de watermerkziekte een onzekere factor. Uit de verzamelde gegevens kan de volgende indicatie van houtopbrengstverwachtingen worden opgetekend: Tot het jaar 1995 zal de gemiddelde houtaanwas per hectare populier ca. 10 m³ per jaar bedragen, na 1995 neemt de gemiddelde aanwas toe tot 12 à 15 m³ per jaar per ha. Tot het jaar 2025 zal populier de belangrijkste houtopbrengst geven, daarna zullen de andere boomsoorten een bijdrage aan de houtoogst gaan leveren: Het populieren-areal neemt tot het jaar 2005 af van 175 ha tot 49 ha. De tabellen 2 en 3 geven de houtopbrengstverwachtingen weer. Bij deze tabellen is aangenomen dat:

Tabel 1. Verdeling oppervlakte bos per hoofdhoutsoort in de 'Rottemeren'

Hoofdhoutsoort	Uitgangssituatie		Eindsituatie (jaar 2005)	
	ha	%	ha	%
eik	20	5,8	88	25,0
es	39	11,2	56	16,0
beuk	0,4	0,1	28	8,0
iep	10	2,9	28	8,0
esdoorn	28	7,9	28	8,0
populier	175	49,9	49	14,1
wilg	39	11,0	28	8,0
els	33	9,5	17	4,9
berk	4	1,2	14	4,0
overige	2	0,6	14	4,0
	350	100	350	100

Tabel 2 De houtopbrengstverwachting per jaar voor het bos in de 'Rottemeren'

Houtsoort	Periode	Oppervlakte in ha	Oppervlakte in % van het totaal	Aanwas per ha per jaar (m ³)		Totale houtoogst m ³	
				min.	max.	min.	max.
Populier	tot 1995	175	49,9	10	10	1750	1750
	1995 - 2025	112	32,0	12	15	1340	1650
	na 2025	49	14,1	12	15	590	740
	(eindsituatie)						
Andere boomsoorten	na 2025 (eindsituatie)	301	85,9	4	6	1200	1810
Totaal	na 2025	350	100	5	7	1790	2550

- Alle houtsoorten, behalve populier, gemiddeld 4 tot 6 m³ per jaar per ha leveren. Dit is een voorzichtig benaderde opbrengstverwachting op de goede groeiplaats van de 'Rottemeren'.

- Wilgen zijn, evenals populieren, snel groeiende bomen, maar worden hier als langzamer groeiende beschouwd in verband met het grote risico van de watermerkziekte.

- Door de recreatie-eisen, die aan het bos in het recreatiegebied 'Rottemeren' worden opgesteld, zijn veel populierenopstanden in een zeer vroeg stadium gedund: Deze dunningsopbrengsten zijn niet in de tabel opgenomen.

- Tot het jaar 2025 zal door de bomen met langere omlopen enig (dunnings)hout worden geleverd. Deze hoeveelheid is door gebrek aan gegevens buiten beschouwing gelaten. Verwacht mag worden dat deze dunningsopbrengsten de opbrengstdaling van populier enigermate compenseren (tabel 3).

De houtproductie per jaar per ha van het Nederlandse bosareal ligt rond de 3 m³. Het recreatiegebied 'Rottemeren' heeft dus, ondanks de hoofddoelstelling recreatie, een houtproductie-mogelijkheid per ha die aanmerkelijk hoger ligt dan het landelijk gemiddelde.

Tabel 3 Houtopbrengstverwachting in m³ per ha per jaar voor de totale bosoppervlakte (350 ha) van de 'Rottemeren'

Periode	minimaal	maximaal
tot 1995	5,0	5,0
1995 - 2025	3,8	4,7
na 2025	5,1	7,3

Door randbeplantingen is de diversiteit in het boscomplex te verhogen.